

KJELDBJERG GÅRD og livet i 1800 tallet

Og et tillæg herunder om: At ride sommer i by
og ejere af Kjeldbjerggård

Den gamle skik med at ”at-ride-sommer-i-by” i maj med musik og på heste, smykkede med blomster og nyudsprungne bøgegrene, ride fra gård til gård og lade sig traktere. Forrest ses vognen med Maj Greven og hornblæsere.

Billedet er fra ca. 1940 og Greven var skolelæreren der holdt en lille tale ved hver gård. Hele optoget har været inde på Kjeldbjerggård og blev trakteret med lidt at drikke og lidt brød, og er nu på vej videre.

Jo flere gårde man besøgte, flere blev man i optoget, og jo højere blev stemningen. På billedet kan vi se, at flaget ved Kjeldbjerggård er hejst i haven i dagens anledning. Billedet er lånt af Gunnar Nør Jakobsen

Vi har fundet frem til at følgende aner har ejet Kjeldbjerggård indtil 2006:

<u>Fra og til:</u>	<u>Navn, fødselsår og død:</u>
1768-1810	Jakob Larsen (22) f. 1726 - d. 1810 (i 1768 flyttede han til gården som fæster. I 1790 fik han overdraget gården af godset Ørndrup for 30 rigsdaler)
1810-1838	Mikkel Jakobsen (14) f. 1780 - d. 1838
1838-1872	Jakob Mikkelsen (12) f. 1816 - d. 1872
1872-1879	Ane Povlsdatter (24) (enke af Jakob Mikkelsen), som bestyrer: Poul Jakobsen
1879-1905	Poul Kristen Jakobsen (10) f. 1851 - d. 1931
1905-1914	Peder Kjeldbjerg (46) f. 1882 - d. 1959
1914-1938	Jakob Mikkelsen Jakobsen (193) f. 1875 - d. 1938
1938-1959	Mikkel Kristian Jakobsen (361) f. 1908 - d. 1959
1959-1973	Mikkel Kristian Jakobsens enke, Karen (709) overtager gården
1973-2006	Jakob Mikkelsen Jakobsen (824) f. 1941
01/11-2006	Gården overtages af Heine Kirstein Christiansen, som ikke er i familie med Kjeldbjergslægten.

Johannes Kjeldbjerg – har skrevet efterfølgende
Ca. 1960

KJELDBJERGÅRD

Dyrlæge Johannes Kjeldbjerg (1890-1977), søn af Poul Kristen Jakobsen har i ca. 1960 skrevet nedenstående fortælling om Kjeldbjerggård for at give et billede af det miljø, hvori slægten fra Kjeldbjerggård levede og voksede.

Gården ligger i Gullerup by, Bjergby sogn, der kommunalt tilhører Alsted Bjergby kommune og kirkeligt set til Flade Bjergby pastorat, i hvert fald fra 1885.

Gården har matr.nr. 2b. I henhold til La Cour: Dansk gårde 2. samling s. 725 ca. 1910 har den af hartkorn 5½ td. 1 skp. 1 fdk. Gårdens samlede areal opgives til 53½ td. deraf ager 46, eng 6, have og gårdsplads 1½. Jordens bonitet er stærk lermuld, med bakkerne mod nord og vest er moler. Hvorledes gården har fået sit navn ligger formentlig i de to første stavelser, hvor ”Kjeld” ganske vist på morsingmålet i dag betegner en brønd, men på gl. dansk er det en kilde. Anden stavelse er direkte ”bjerg” eller høj. I bogen: Danmarks helligkilder nævnes side 134 en Margrethekilde, som skal ligge mellem Kjeldbjergs og Langbjergs bakker, hvilket godt kan passe, men så står der desuden: nordøst for Flade. Dette sidste kan ikke passe, måske en trykfejl da det er nordvest. Et er derimod sikkert, at der på gårdens mark, lige øst for bygningernes nuværende beliggenhed, findes et kildevæld, endog ret højt oppe på bakken, der skræner ned mod engen. Ligesom der ved foden af bakken er, eller dog var, et lille sprudlende væld, hvoraf vi som børn ofte drak, men med den fortsatte dræning fortaber sådanne foreteelser sig mere og mere. Senere i personalhistorien vil det ses, hvorledes kilden blev udnyttet.

Gården ligger med sine jorder ud mod Limfjordens bredning, lige overfor Thisted i det ejendommelige og smukke landskab, som er en dalsænkning omgivet af høje bakker, hvoraf det meste ejendommelige og storslåede er Hanklit (61m.), der er en formation af den fortidige dannelse (Moler udtales med tryk på begge stavelser) Denne jordformation regnes for at være dannet for 60 - 70 millioner år siden og på den måde, at der i vandet fandtes myriader af encellede planter alger, som var omgivet af en skal af kisel. Ved algernes død sank skallerne stadig til bunds, hvor der lejrede sig mere eller mindre tykke lag af dem. Moleret er hvidlig-gråt, men man ser, der med forskelligt mellemrum findes ligeledes forskelligt tykke lag af mørkere farver og nogen anden substans. Disse mørke lag er dannet af vulkansk aske, og efter askebestanddelenes finhed beregner til at stamme fra vulkaner i en afstand, så de må formodes at have været beliggende i det nuværende Skagerrak. Også mod vest er gården begrænset af bakker af moler, som for en del tilhører gårdens areal. Mod syd møder man det stærkt bakkede Bjergby, som mod vest går over i den ikke mindre bakkede Fårtoft by. Her består bakkerne af stærk lerjord. Mod øst grænser Gullerup til Flade, som imidlertid ikke svarer til sit navn, da det også er bakket og mod fjordsiden findes her det højeste punkt på Mors, Salgjerhøj (85 m) den beskrevne del af Gullerup er som nævnt en dalsænkning, som endog i den nyere tid har strakt sig ud i fjorden, som stadig æder noget af skrænterne ud mod Thisted Bredning.

Kjeldbjerggård og endnu et par ejendomme lå tidligere nærmere fjorden men måtte rykke tilbage hvor højdedraget begyndte. Denne flytning af gården fandt sted efter stormfloden og Aggertangens gennembrud i 1837 og 1839. (se kortskitsen efter denne beretning). På den tid gik sognevejen fra Flade nord for (el. fjordværts) Kjeldbjerggård, for på det flade jordstrøg ved foden af det vestlige bakkedrag i Gullerup ad hulveje, at nå op til de der liggende ejendomme. Den omtalte stormflod tog betydelige jordarealer og tillige vejen på det lavest liggende terræn. Vejen blev da forlagt til den højere liggende jord ca. ½ km mod syd, ligesom Kjeldbjerggård blev flyttet samme vej hvor et højdedrag øst for åen afløste engstrækningen, men vejen slog i en skarp slynge nord om den ny opbyggede Kjeldbjerggård og gik ved foden af bakken og mod vest over åen. I min barndom i 1890'erne kaldte man stadig denne vej for ”den ny vej.”

I det nordøstlige hjørne af dette højdeparti, hvor gården blev bygget, var der som skudt op af jorden

et særligt højdepunkt som også blev kaldt Kjeldbjerghyw (høj). Det ejendommelige var, at dette begrænsede højdeparti af den mod fjorden vest vendte skrænt, består af sand (grus), hvorimod byggepladsen og omgivelserne mod vest, syd og øst består af ler.

Denne høj og skrænten blev senere af min far, Poul Jakobsen beplantet med bjergfyr og gran, men med vej og siddeplads udgravet i siden og en vej til den ubeplantede top med flagstang og siddeplads og en herlig udsigt over fjorden og Thisted og landskabet øst for bl.a. til Sennels Kirke og Eshøj hvorfra trolden iflg. sagnet havde set og hørt sig gal på kirken, der var bygget i Tødsø og derfor besluttede, at den skulle ødelægges ved at knuse den med en mægtig sten. Men da stenen var på vej, skød der sig en høj skrænt op til standsning af stenens flugt. Det var Hanklit, og ved dens fod på stranden ligger en mægtig sten, hvor man tydelig ser mærkerne af troldens kæmpefinger. I min barndom sprængtes stenen, der er rød og består af jernholdig stenmasse, idet der var trængt vand ind i en revne, og frosten sprængte stenen ved isdannelse. Med tyst og alvorlig stemme gik budskabet og spørgsmålet fra mand til mand: "Har du hørt, at Hanklitstenen er sprunget i stykker?"

Som nævnt gik vejen i en slynge tæt op ad dette højdeparti, som ved beplantningen blev endnu højere og om aftenen mere mørk. Ligesom for hulvejen gav uoverskueligheden om aftenen anledning til, at der også gik fortælling om, at der skulle færdes hovedløse grise ved nattetid. Andre steder var det hovedløse heste. Så vidt det erindres, var det vist nytårsnat, at man skulle høre en raslende vogn vende i gården, uden at nogen kunne se den.

Men til trods for sådanne sagn, blev den som beskrevet tilplantede høj og have, et ikke ukendt sted for unge sværmende at mødes. Der var ej heller lund eller skov andre steder i nærheden.

Selve gården, som blev bygget op i 1839, har endnu det samme stuehus med undtagelse af stråtaget, som er erstattet af andet. Udlængerne blev ombygget i 1860'erne og er senere yderligere om- eller nybygget.

Når en fremmed, der en sjælden gang kommer til engen føler sig slået af den særprægede skønhed i landskabet, er det mere nærliggende, at de af slægten, som er draget ud til andre egne af landet, ikke glemte denne plet. At der også nu eller senere af slægtens efterkommere vil være nogen, som kunne ønske at vide lidt nærmere om den egn og det hjem, hvorfra deres forældre drog ud, og om den slægt, hvorfra de har deres oprindelse, må vel antages. Det er derfor i disse optegnelser søgt at udrede noget af slægtsgårdens historie og give et overblik over slægtens afstamning og dens forgreninger.

Rent genealogisk set bliver der ikke gået ud fra forfatterens egen person som såkaldt proband, men fra min farfar Jakob Mikkelsen og hans liv og søskende. Anemæssigt bliver derfor i denne beretning færre generationer, men til gengæld bliver efterslægten så meget talrigere og måske mindre overskuelig for læseren, men måske kan der her være ydet et bidrag til, at andre i fremtiden kan arbejde videre med en nærmere slægtshistorie for de sidegrene, man har særlig interesse i, ligesom der i nærværende bog kan indklæbes tilføjelser eller billeder.

Da slægten tæller mange medlemmer spredt over landet og nogle i udlandet, kan det muligvis i visse tilfælde få praktisk interesse at vide noget om, hvor man kan støde på medlemmer af sin slægt. Selve gården og den Jakobsenske slægts historie har det ikke været mulig at få klarlagt længere tilbage end til Jakob Larsen f. 1726, men muligvis vil det ved besøg på matrikelkontor og lignende være muligt at få historien og forbindelse klarlagt længere tilbage, (se indsatte tillæg)

Det vides at Gullerup i middelalderen og længere op hed Goulrop og der har ligget en stor gård, Goylropgård, som var en adelig slægtsgård, hvor i 1435 - 43 nævnes Peder Mogensen (af slægten Due) og sønndatter og dattersøn Niels Stygge er senere nævnt. Han døde 1606.

Den blev da solgt til Claus Maltesen, Sehsted, hvis datter 1636 mageskifter den med kronen, så den bliver en såkaldt kronens gård. I 1661 ses den udlagt til Leonhardt Marselis og Albert Baltheser Bems arvinger som derefter i hvert fald ejede den i 1662. Gården opgaves at have 25 td. hartkorn og det nærmer sig stærkt det hartkorn, som må antages at hvile på hele byen Gullerup. Muligvis kan de

25 td. være det hartkorn, som hviler på hovedparcellen og eventuelt tilhørende ejendom. 11812 havde Kjeldbjerggård 8½ td.hk. og i 1790 10½ td.hk. og efter at der senere var taget fra til en søn, var ejendommen indskrænket til de nævnte godt 5td.

Selv om det med rette er skrevet, at egnen både er særpræget og smuk, skal det tilføjes, at Morsingboer fra andre egne af øen siger, det er meget afsides. Men også dette ændres i bilismens og turismens tid, hvor bl.a. Hanklit er en attraktion.

Mens gården var udelt gik "den gamle vej" fra Flade gennem den nordøstlige del af gårdens areal. Stormfloden og gårdens deling gjorde, at en lille kile jord nord for vejen blev levnet. På kortskitsen ses at hvor den gamle vej ender er antydnet et hus. Det var fattighuset, hvortil grunden blev skænket kommunen af Jakob Mikkelsen. Se dennes historie.

Til slut skal fortælles lidt om hvad der er blevet meddelt mig, at livet levedes til daglig og til gæstebud for ca. hundrede år siden (1860) i vores slægt. En mere indgående oplysning om bygninger, liv og skikke på Mors kan fås ved at læse folkloristen August F. Schmidts bøger om Mors.

Man kan sikkert regne med, at ved flytningen el. ombygningen af gården, var det efter datidens mode. Før den tid var f.eks. dagligstuebordet en plade, der var fastgjort på pæle, der var hamret ned i jorden som i stuen var dækket af faststampet ler. Sengene var de såkaldte alkovesenge, der faktisk var kasser, der stod på jorden og var fyldt med halm og det behøriges sengetøj. Over sengekanten, ud mod stuen var der døre, som med deres indramning lukkede helt af mod sengen.

Senere blev alkoverne afløst af de såkaldte himmelsenge, hvor overdækningen kunne bestå af træ der i en halvcirkel dannede loft, (himmel evt. plant loft.) der hvilede på de fire forhøjede sengestolper. Dørene var nu afløst af gardiner, som eventuelt kunne trækkes helt for sengen. Sengetøjet var som andet hjemmевævet og det i reglen sribede betræk, er det man ofte benævner med det efter det tyske afledede navn Olmerdug. Også "lagnerne" var ofte af uld og kaldtes da "vår" eller på morsingmålet "vuer" (udtales som vukh'er).

I køkkenet var der åbent ildsted under den for neden meget brede skorsten, men i slutningen af attenhundretallet var der i de fleste gårde indsat et komfur i ildstedets plads. I bryggerset fandtes de fleste steder den af tykke stenvæg opbyggede bageovn. I den egentlige dagligstue var der langs ydre vægen og for enden af bordet den faste træbænk, som der endnu enkelte steder holdes hånd over. Gulvene i stuerne var oprindeligt faststampet ler, men blev stuerne i sidste tredjedel af århundredet erstattet med brædder hvidskurede - fernisering blev først taget i brug i dagligstuen og den "pæne" stue sidst i århundredet.

Varmen fik man fra de såkaldte bilæggerovne. Det var jo en træfattig egn og fyringsmaterialet bestod af tøv fra egnens tørvegrav, idet de fleste gårde ejede en tørveparcel i en af øens tørvemoser. Kvaliteten var ikke altid god, og da al fyringen foregik fra køkkenet, var dette jo et røgfuldt sted. Det kan her anføres, at al røgen, der gik igennem skorstenen, også blev nyttegjort til røgning af fåre- og svinekød, idet man fra en luge på loftet kunne hænge det saltede kød ind på en stang.

Den skorsten, som gik fra køkkenet, var særlig vid i omfang, vel en meter for neden.

Man var i det hele taget selvforsynende på de fleste områder. Kun de færreste avlede hvede, men så sigtede man det almindeligt formalede rug og af dette sigtemel lavede man sigtebrød. Nogle blandede også med bygmel. (På Mors, som i det øvrige Nordjylland dyrkedes ikke hvede før i dette århundrede.) Da man begyndte at anvende hvedemel, kaldte man også brødet for fint brød. Når man fik lidt overraskende fremmede, eventuelt blot et par nabomænd, blev der lavet flæskepandekager og hertil anvendtes i hvert fald endnu i 1860'erne og 70'erne bygmel.

Af drikke gaves hjemmebrygget øl, efter årstiden måske "gammeltøl" og hertil gaves snaps af den brændevin, som hjemtoges i store dunke eller hele ankre.

Ved slagtingen gik det meste af kødet fra slagtedyrene i saltkarret og ikke så lidt af kødet blev betydeligt over et år gammelt før det blev taget i brug. Kogt på kål eller ærter var det en hyppig ret.

Ved serveringen blev der først i 1800 tallet ikke til daglig brug anvendt porcelæn, og ej heller

glaserede lertallerkner, som senere blev almindelig, men der brugtes træbrædder af samme art, som man hidtil har anvendt i køkkenet under navn af spækkebræt til at skære på. Jeg erindrer fra min barndom, at de hængte i spisekammeret af længde fra en alen til 2-3 alen, eftersom de var til at anvende ved enden eller siden af bordet, og som et eller flermands fællesbrædt. Knive og eventuelt gaffler blev ved bordet rensed bedst muligt og lagt i bordskuffen. Til søbebrug havde man tidligere anvendt træskeer, men i slutningen af århundredet blev mere anvendt hornskeer, som også var lettere at rense, der var også forskellige farveindslag, så man kunne have og finde sin egen ske. I min barndom blev også tinskeer og lidt senere aluminiumsskeer anvendt. Sølvstøj var om ikke ukendt i enkelte skeer, så dog en sjælden vare hos bønder før 1900 og endnu et par årtier.

Mel og grynvarer oplagredes i store tøndelignende beholdere, lavet af halm på samme måde som de kendte halmløbe og med låg af samme materiale. Der blev serveret grynspiser mindst til 17-18 måltider om ugen. Det første man fik om morgenen var grød og det sidste før man gik i seng ligeledes grød. Dertil fik man om middagen måske sødgrød en gang om ugen og vælling ligeledes på byggryn og så øllebrød en gang. Grynene var de af den stedlige mølle fremstillede hele byggryn, der skulle koges tre- fire timer. Serveringen kunne varieres på den måde, at man kogte så stor en portion grød, at der var kold grød til næste morgen, og dertil fik man så varm mælk. (Om vinteren varm, men om sommeren kold). Da der her er omtalt noget af hverdagskosten, skal også nævnes noget om gæstebud.

På den tid, da der skulle holdes de omtalte bryllupper for Jakob Mikkelsens' døtre og min mor blev gift, foregik det på den måde, at en gående eller ridende "Bedemand" drog rundt og bad til bryllup. De indbudte kom da selv eller lod bringe "Sendinger" der oftest bestod af fjerkræ, æg, smør, eller måske en flaske fløde, en rullepølse el.lign. Ud over disse "Sendinger" blev der ikke givet brudegaver. Finder man i familien gammelt messingstøj el. kobbertøj, og årstallet for brylluppet måske er graveret, kan det ikke antages for at være brudegaver, men er brudeudstyr. Gæsterne kom til frokost og kørte derefter til kirken med musik i spidsen af følget. Brudgommen kom også til frokosten og kørte sammen med bruden og familien til kirken, dog alt efter vognens indretning og rummelighed. Ved hjemkomsten efter vielsen blev følget modtaget af to "skaffere" som stod ved døren og bød småkager og et glas efter tidens skik. Stadig skulle musikerne (blæseinstrumenter) være i aktivitet. Der serveredes suppe og steg (evt. blandet fjerkræ og gris) og derefter en dessert, som ofte var rødgrød, når det skulle være pænt lavet af kirsebær som på Mors ansås som særlig fint. Eventuelt blev der budt syltetøj, men på den måde, at skålen med syltetøjet og en ske gik rundt og så tog man en skefuld, ikke til tallerkenen men til munden. Endvidere serveredes en slags kage i reglen den såkaldte søsterkage, men mange af kvinderne ombandt deres stykke med et lommetørklæde og puttede det i lommen til børnene derhjemme.

Til maden serveredes særlig godt hjemmebrygget øl og dertil snaps. Der benyttedes kun et glas til hvert bord og blev opskænket budt rundt. Øllet blev drukket af krus, som også sendtes rundt. Til sådanne højtider blev der også serveret kaffe, stegene skæres for ved bordet, hvilket arbejde var en hædersbevisning. Der blev også ved bryllupperne danset i storstuen. Hen på morgenstunden fik man frokost og eventuelt punch.

Med undtagelse af dansen gik begravelses sammenkomsterne på samme måde, men man kunne dog godt spille kort.

Med hensyn til måltidernes servering skal det oplyses, at til daglig spistes søbemaden fra samme fad, for eksempel grød i et fad og mælk i et andet fad, og så var der anbragt et eller to fade, eller så mange, som var nødvendige for at man kunne lange til dem. Det var da et tegn på opdragelsen, hvordan man dyppede i smørhullet. Festerne i 1860 – 70'erne varede som regel i tre dage. Første dag de nærmeste og ældre, anden dag de unge og tredje dag børnene med de fleste af forældrene.

Det må ikke glemmes at fortælle, at til brylluppet havde bruden sort ulden kjole, hvidt slør og myrtekrans. Brudgommen havde skødefrakke og langskaftede støvler, men med bukserne over

støvleskafterne.

Det kan have sin interesse at vide, at en sådan skødefrakke af godt klæde kostede 12 rigsdaler og en avlskarl kunne have 14-15 rigsdaler + 2-3 pund uld og eventuelt et par træsko i årsløn. Hverdagens arbejde var lange og træls. Hestene skulle fodres at par timer før arbejdet og om aftenen til sengetid, hver time. De fik hakkelse og deraf kun en mindre portion ad gangen i krybben. Denne hakkelse måtte endnu i 1860 -70'eme skæres på en såkaldt skærekiste, der var som en slags brødmaskine hvori man anbragte det plejltærskede halm, og kniven var et stort leblad, man kunne trække op og ned og afskære halmen i et par centimeters længde. Det var jo noget, der tog sin tid på en gård med en 8 - 10 heste. Malkningen var ikke, som senere, et arbejde, der pressede på, da der ikke kom nogen mælkevogn efter mælken, og på disse gårde med 7 - 8 tdr. hartkorn, havde man i reglen ikke mere end 6 køer. Foruden det almindelige markarbejde skulle hvert år en del af jorden mergles. Denne mergel kunne efter jordbundens beskaffenhed udgraves på gårdens egen jord og ellers på en for sognet udlagt fællesgrav.

Det var et sejt arbejde at mergle med datidens materiel. Af grebe havde man kun de tunge af svært smedejern forarbejdede grebe, og det var ikke blot mændene der foretog dette arbejde, nej, kvinderne måtte deltage, i hvert fald med at sprede mergel på markerne. Om morgenen måtte de forinden have malket og dette måtte de også i middagspausen og om aftenen før sengetid. Også ved gødningskørsel hjalp kvinderne til. Men efter arbejdsdagen eller ved fordeling af arbejdet måtte mælken efter hensætning skummes og, den for flere dage samlede fløde, kærnes eller en del af mælken laves til ost.

Henimod århundredeskiftet fandt der en gennemgribende forbedring sted af det anvendte materiel, ja det kan vist siges uden overdrivelse, at det var en udvikling som ikke var mindre gennemgribende end den mekanisering man kalder den udvikling, som er sket nu omkring 1960. Forke og grebe af let tyndt fjedrende materiale og hakkelsemaskinen, der dreves af vindmøllerne eller hestegang. Slåmaskinerne og få år efter selvbinderne, der afløste de mange høstkarle og piger.

Mejerierne aftog mælken til forarbejdning, og rokken og væven kunne sættes til side og ulden sendes til de oprettede spinderier og væverier, og de forskellige tekstilvarer kunne købes i kraft af den landbrugseksport, der var begyndt, både af smør og flæsk. Før 1880 var den væsentligste landbrugseksport studene, som man ved dreves ad landevejene mod syd til Husum og særlig Hamborg.

Hele denne udvikling var skabt på grundlag af den åndelige vækkelse og oplysningstrang, der vel nok opstod på baggrund af den politiske frigørelse ved grundloven af 1848, men det var i høj grad de mænd som i tale og skrift arbejdede for denne sag, der satte sine spor i udviklingen. Det er forståeligt, at det betød overordentlig meget, om der også lokalt fandtes sådanne mænd, der kunne præge livet.

Den åndelige vækkelse på Mors begyndte allerede et par år før 1840 og tog sin første begyndelse i Solbjerg og Ø. Jølby. Bl.a. begyndte Chr. Kold sin lærergerning i Solbjerg og underviste i Ø. Jølby skole. Foruden Kolds ildnende virksomhed for oplysningen kom også andre af datidens åndelige forkæmpere til øen. Den første friskole blev oprettet i 1861, Galtrup højskole i 1864 og Frimenighedskirken i Ø. Jølby i 1871.

Jakob Mikkelsen var i særdeleshed gået ind for den politiske og oplysningsmæssige del af bevægelsen, hvorimod f.eks. Peder Ringgård, med konservativ politisk holdning, var mere tilbageholdende. De unge var mere begejstrede for bevægelsen og det skal siges, at Peder Ringgård ikke modsatte sig, at hans børn søgte til de da oprettede højskoler. I særdeleshed pigerne fra egnen søgte til Testrup med forstander Nørgård. Karlene kunne "nøjes" med Galtrup højskole, hvor Poulsen Dahl var forstander og Søren Olsen lærer. Det var ikke så meget den oplysning de unge erhvervede på den måde, men trangen og evnen til at søge videre, der gjorde at det i overvejende grad var mænd, der var i spidsen for udviklingen af andelsbevægelsen. Trods de dårlige økonomiske tider i 1880'erne

og 1890'erne var det i den tid, den ene mejeriskorsten og slagteriskorsten rejstes efter den anden. Noget mere herom vil fortælles under personalhistorien.

Selvfølgelig kunne der forekomme overdivelser, som kunne give disse bevægelser lidt slagside, men for de mennesker i vor slægt, som var med til at gennemføre tankerne - bevægelserne, gav det deres liv indhold, som hjalp til at bære strenge byrder. I min barndom syntes det i hjemmet at det var friskolen, der lå i første plan, men måske var det fordi, at man talte mere om dette end religiøse spørgsmål. Men det blev ikke brugt til daglig ved middagsbordet at bede bordbøn, som man gjorde i enkelte hjem, vist særlig omkring 1900. Disse strejftog er gjort for at give et billede af det miljø, hvori slægten fra Kjeldbjerggård levede og voksede op og mere eller mindre har været medvirkende til at præge de senere generationer.

